

Research Paper

Identification of effective factors on empowerment of schools emphasizing on social care system of students

Akram Hossini Sangrizeh¹, Kayomars Niaz Azari^{2*}, Taraneh Enayati³

1. Ph.D. Student of Educational Management
2. Professor of Educational Management
3. Associate Professor of Educational Management

Received: 2020/2/23

Accepted: 2020/7/7

PP:1-16

Use your device to scan and read the article online

DOI:

10.30495/jedu.2021.24241.4872

Keywords:

Empowerment, Social Care System, Schools, Student.

Abstract

Introduction: The purpose of this study is to identify effective factors on empowerment of schools emphasizing on social care system of students.

Research methodology: The research method is descriptive-survey. The statistical population of the study included 386 student academic levels (Elementary, first and second secondary), the parents and staff of the schools selected through Multi-stage cluster in Sari and Neka. To estimate the number of sample population, the Cochran formula was used and for data collection purposes, researcher made questionnaires were used the Face and Content Validity of which were confirmed using the experts' comments. The reliability of questionnaires was estimated through Cronbach's alpha in a preliminary study on 40 individuals (0.94). Data analysis was performed through Pearson correlation coefficient and second-order factor analysis in SPSS21 and lisrel 8.8 software.

Findings: The results showed that three key components of school empowerment in students' social care system are cognitive, emotional and behavioral components. Factor loads (standard estimates) were the measurement variables for the latent variable of school empowerment in the cognitive dimension (0.69), emotional dimension (0.84) and behavioral dimension (0.87), which indicates the validity of convergence of markers.

Conclusion: It seems that paying attention to school empowerment with emphasis on students' social care system can be effective in reducing students' social harms.

Citation: Hossini Sangrizeh Akram, Niaz Azari Kayomars, Enayati Taraneh.(2021) Identification of effective factors on empowerment of schools with emphasis on social care system of students, Journal of New Approaches in Educational Administration. Journal of New Approaches in Educational Administration; 12(5).PP:1-16

Corresponding author: Kayomars Niaz Azari

Address: Department of Educational Management, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran.

Tell:09111512111

Email: K.niazazari@gmail.com

Extended Abstract

Introduction:

Take care of the risk factors and the double-edged sword. It is a social harm. Undoubtedly not all factors can be removed or destroyed, but by empowering schools in the direction of care students becomes, consciously dealing with injuries and problems facing students. Empowered schools great capital for educational systems are considered because are self-directed and reliable, and have the ability to adapt to external and internal changes in the organization, are receptive to learning, and enjoy participation in affairs. But unfortunately this is important in the education system and its management has received less attention, despite the fact that education is an inclusive, dynamic and influential institution on the overt and covert moral, political, economic, religious, legal, social and cultural behaviors and norms of students, the nature of its activities and goals promote the spirit of creativity, flourishing and emergence of talents. Raising the level of public awareness, expertise and strategy in achieving excellence, development, prosperity and growth. But studies in the country show that until recently, the management system in the ministry of Education did not have a suitable framework for empowering schools. In contrast to the increasing spread of social harms (dropout, school dropout, addiction, theft, suicide, the formation of opposition groups, etc.), especially in recent years among students, as well as the prevalence of overt and covert corruption, a significant increase in crime and social perversions and drug addiction, especially among young people and adolescents, require a fundamental reflection and solution.

Context:

One of the concerns of the present age, which has seriously threatened educational centers and schools and has become one of the challenges of those in charge of education and training, is the social harms that have exposed students to serious dangers.

Goal:

The purpose of this study is Identification of effective factors on empowerment of schools

with emphasis on social care system of students.

Method:

The research method is descriptive-survey. The statistical population of the study included the entire student academic levels (Elementary, first and second secondary), The parents and staff of the schools were in Sari and Neka. sampling method Multi-stage cluster is used out of whom 386 were selected as the sample population for study. To estimate the number of sample population, the Cochran formula was used and for data collection researcher made questionnaire were used, that Face and Content Validity questionnaire were confirmed using the comments of experts. reliability of questionnaires through The Cronbach's alpha coefficient was calculated in a preliminary study on 40 individuals (0.94). Data analysis was performed through Pearson correlation coefficient and second-order factor analysis in SPSS21 and lisrel 8.8 software.

Findings:

The results showed that three key components of school empowerment in students' social care system are cognitive, emotional and behavioral components.

Results:

In order to the components of the school empowerment model, with emphasis on the social care system, it can be stated that the cognitive component refers to the recognition of students as a key role in empowering schools to develop the social care system. That can be by preparing programs to build self-awareness in them, including education and institutionalization of patience, forgiveness and forgiveness are effective ways of empowering schools to care for students against social anomalies, that promotes principles ethical based on Islamic principles it causes the expansion of the social care system. In addition to this, the emotional component focuses on emotion management programs through interventions such as emotional intelligence. That can be schools to empower students in the development of the social care

system this component refers on self-management ability, By students through the implementation of programs to protect the social care system that can expected to have an impact on their empowerment. Based on the central issue is a key element in the social care system which with institutionalizing the spirit of forgiveness in students, it can make them efficient and empowered in the social care system. Finally the behavioral component has focused on observable markers in student behavior; This component refers to this is the issue which with creating interaction and integration between educational programs and with providing various facilities, the foundations of success in the empowered social care system can be established and by preparation and distribution diverse educational resources in accordance with cognitive field students and the preparation of partnerships and cooperation between all factors and units involved in school empowerment was successful. It is obvious that our education system to studies and research related to social injuries and related care systems in the field of students needs and in the meantime it is necessary to address important issues, problems and influencing factors which somehow leads

to the reduction of social harms the necessary attention should be paid, In fact, applied research in this field seems necessary to achieve the desired situation by providing conditions in which all talent and students' abilities to be educated in order to achieve success and perform educational and life activities and for this reason, the education system is becoming a center for developing of life skills. Because students as the young and future-making forces of the country, they have an important and sensitive position. Consequentialism, which is one of the prominent features of our country's educational system, cannot alone provide the basis for the success and all-round growth of students and requires attention to other individual, environmental and school empowerment elements in order to promote them the present study is one of the first attempts in Iran to identify the components of school empowerment with emphasis on the social care system, which was conducted in Sari and Neka city, generalizations of the findings of this research to other cities and students is limited. Also in order to increase generalizability Findings It is recommended to repeat this research with other samples.

مقاله پژوهشی

شناسایی مولفه های توانمندسازی مدارس با تاکید بر نظام مراقبت اجتماعی
دانش آموزاناکرم حسینی سنگریزه^۱، کیومرث نیاز آذری^۲، ترانه عنایتی^۳

۱. دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، گروه مدیریت آموزشی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران.
۲. استاد گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد واحد ساری، ساری، ایران
۳. دانشیار دانشگاه آزاداسلامی واحد ساری

چکیده

مقدمه و هدف: پژوهش حاضر با هدف شناسایی مولفه های توانمندسازی مدارس با تاکید بر نظام مراقبت اجتماعی دانش آموزان انجام شد.

روش شناسی پژوهش: جامعه آماری پژوهش شامل همه دانش آموزان دوره های تحصیلی (ابتدایی، متوسطه اول و دوم)، والدین و کارکنان مدارس شهر ساری و نکا بود. روش نمونه گیری خوشه ای به صورت چند مرحله ای است که تعداد ۳۸۶ نفر به عنوان نمونه آماری جهت بررسی انتخاب شدند. برای تعیین حجم نمونه مورد نظر از فرمول کوکران استفاده شد. ابزار گردآوری داده های پژوهش پرسشنامه محقق ساخته بود که روایی صوری و محتوایی پرسشنامه مورد تایید متخصصان و استادان قرار گرفت و پایایی پرسشنامه از طریق ضریب آلفای کرونباخ در یک مطالعه مقدماتی بر روی ۴۰ نفر ۰/۹۲ محاسبه شد. تجزیه و تحلیل داده ها از طریق ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل عاملی تاییدی مرتبه دوم در نرم افزار SPSS21 و lisrel8.8 انجام شد.

یافته ها: نتایج نشان داد که سه مولفه کلیدی توانمندسازی مدارس در نظام مراقبت اجتماعی دانش آموزان مولفه های شناختی، هیجانی و رفتاری است. بارهای عاملی (برآوردهای استاندارد) متغیرهای اندازه گیری برای متغیر مکنون توانمندسازی مدارس در بعد شناختی (۰/۶۹)، بعد هیجانی (۰/۸۴) و بعد رفتاری (۰/۸۷) بود، این امر نشان دهنده روایی همگرایی نشانگرها است.

بحث و نتیجه گیری: به نظر می رسد توجه به توانمندسازی مدارس با تاکید بر نظام مراقبت اجتماعی دانش آموزان می تواند در کاهش آسیب های اجتماعی دانش آموزان موثر باشد.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۴/۱۷

شماره صفحات: ۱۶-۱

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.30495/jedu.2021.24241.4872

واژه های کلیدی:

توانمندسازی، نظام مراقبت اجتماعی، مدارس، دانش آموزان.

استناد: حسینی سنگریزه اکرم، نیاز آذری کیومرث، عنایتی ترانه (۱۴۰۰). شناسایی مولفه های توانمندسازی مدارس با تاکید بر نظام مراقبت اجتماعی دانش آموزان، دوماهنامه علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، ۱۲ (۵): ۱-۱۶

* نویسنده مسؤل: کیومرث نیاز آذری

نشانی: استاد گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد واحد ساری، ساری، ایران

تلفن: ۰۹۱۱۱۵۱۲۱۱۱

پست الکترونیکی: K.niazazari@gmail.com

مقدمه

توجه جدی به امر آموزش و پرورش از اهداف کلیدی و مهم دولت های محسوب می شود، نظام آموزشی اثربخش و کارا، نظامی است که با اهداف و نیازهای واقعی جامعه تناسب داشته باشد و توانایی آماده سازی نسل جوان را دارا باشد (Razagi et al., 2018). در این بین آسیب شناسی در حوزه آموزش و پرورش (بخش دانش آموزی) یکی از نیازهای ضروری و اساسی است که برای تشخیص درست آسیب ها باید به منابع و پژوهش های گوناگون در زمینه های فردی، اجتماعی، رفتاری، مشکلات و آسیب ها پرداخت. گروهی از اختلالات فقط در فرهنگ های خاص و بین گروه های مشخص مشاهده می شوند، در حقیقت می توان گفت که تمام سندرم روان پزشکی تا حدودی وابسته به فرهنگ هستند. روان شناسان اجتماعی، اختلالات رفتاری را ناشی از فشارهای اجتماعی و کمبود راه های مناسب برای تخلیه این فشارها می دانند (Eysa Morad, 2015). موضوع شیوه های جلوگیری از رفتارهای نابهنجار اجتماعی دانش آموزان به منظور کاهش هزینه ها اجتماعی و شکل گیری جامعه سعادتمند در چند دهه اخیر به یکی از مهم ترین مباحث نظام آموزشی ما تبدیل شده است. به عبارتی در حال حاضر همه مسوولان نظام آموزشی و بسیاری از اولیا و دانش آموزان به نحوی با این موضوع درگیر هستند، تحقیقاتی که پژوهشگران انجام داده اند یا هم اکنون نیز انجام می دهند و بحث های فراوانی که روانشناسان، مشاوران و متخصصان تعلیم و تربیت و علوم اجتماعی در این راستا دارند، صرفاً به همین جهت است که شاید با شناخت مساله و کشف راه حل های اساسی و شناسایی عوامل موثر، زمینه آسیب های اجتماعی دانش آموزان را ریشه کن و یا حداقل کاهش داد (Ghasemi, 2013). از دانش آموزان بخشی از جامعه می باشند که تحت مراقبت های نظام آموزشی به امور آموزشی و تربیتی می پردازند. سازوکارهای موجود در نظام آموزشی همواره درصد تأمین شرایط مادی و معنوی برای رشد بدنی، عاطفی و فکری آنان هستند. لذا دست اندرکاران نظام آموزشی و نیز خانواده دانش آموزان به عنوان گروه ذی نفع از برون داد نظام آموزشی انتظار فارغ التحصیلانی شایسته، منضبط، سازگار و اخلاقی را دارند و لذا به هر میزان که در بر آوردن این انتظار نقصان وجود داشته باشد، درصد جبران آن بر می آید (Salimi et al., 2017). یکی از نگرانی های عصر حاضر که مراکز آموزشی و مدارس را مورد تهدید جدی قرار داده و به یکی از چالش های متولیان و دست اندرکاران امر آموزش و تربیت بدل شده است، آسیب های اجتماعی است که دانش آموزان را در معرض خطرهای جدی قرار داده است. باید گفت که عوامل مراقبت کنند و عوامل خطر دو لبه تیغ برنده آسیب های اجتماعی است. بی شک نمی توان تمامی عوامل را حذف کرد و یا از بین برد، اما با توانمندسازی مدارس در راستای مراقبت های دانش آموزان می شود، آگاهانه به مقابله با آسیب ها و مسائل پیش روی دانش آموزان پرداخت. مدارس توانمند سرمایه بزرگی برای نظام های آموزشی محسوب می شوند، زیرا آن ها خود راهبر و قابل اطمینان هستند و توانایی تطابق با تغییرات برون و درونی سازمان را دارند، پذیرای یادگیری هستند و از مشارکت در امور لذت می برند. اما متأسفانه این مهم در نظام آموزش و پرورش و مدیریت آن کمتر مورد توجه بوده است، علی رغم این که آموزش پرورش نهادی فراگیر، پویا و تاثیرگذار بر رفتارها و هنجاری آشکار و نهان همه جانبه اخلاقی، سیاسی، اقتصادی، دینی، حقوقی، اجتماعی و فرهنگی دانش آموزان است، ماهیت فعالیت ها و اهداف آن ارتقاء روحیه خلاقیت، شکوفایی و بروز استعدادها، بالا بردن سطح آگاهی عمومی، تخصصی و تعیین راهبرد در دستیابی به تعالی، توسعه، سعادت و رشد می باشد. اما مطالعات صورت گرفته در کشور نشان می دهد که تا چند سال اخیر، نظام مدیریت در وزارت آموزش و پرورش فاقد چهارچوبی مناسب برای توانمندسازی مدارس است. در مقابل گسترش روز افزون آسیب های اجتماعی (ترک تحصیل، فرار از مدرسه، اعتیاد، سرقت، خودکشی، تشکیل گروه های معارض و...) به ویژه در سال های اخیر در بین دانش آموزان و هم چنین شیوع مفسده های آشکار و پنهان، افزایش قابل توجه بزهکاری ها و کژروی های اجتماعی و آلودگی به مواد مخدر، به ویژه در میان جوانان و نوجوانان، جامعه را مستلزم تعمق و چاره اندیشی اساسی کرده است. با توجه به آن چه که مطرح شد هدف اصلی پژوهش حاضر پاسخگویی به این سوال است که مولفه های توانمندسازی مدارس با تاکید بر نظام مراقبت اجتماعی دانش آموزان کدامها هستند؟

مبانی نظری

نابهنجاری های رفتاری در روانشناسی اجتماعی همواره یکی از مفاهیم کلیدی به شمار آمده است. بسیاری از پژوهشگران از این مفهوم و زیر مجموعه آن به عنوان متغیرهای قابل مطالعه در دوره های زمانی بهره برداری کرده اند. میزان ناسازگاری رفتار یک فرد با ارزش های اجتماعی نابهنجاری های رفتاری تعریف شده است. اصولاً رفتار سازگارانه رفتاری است که در ارضای نیازهای فرد و خلاصی او از درد و رنج و خطر او را یاری می رسانند. در مقابل رفتار ناسازگارانه رفتاری است که فرد را در تحقق هدف مذکور برحذر داشته، با شکست مواجه می کند. چنانچه در جامعه بروز نابهنجاری های رفتاری به شکلی مزمن و افراطی گسترش یابد، موجبات سلب امتیازات دیگران و آرامش آن ها فراهم می شود که در چنین شرایطی لزوم مهار و مدیریت این نابهنجاری های رفتاری اجتناب ناپذیر می گردد (Salimi

(et al., 2017). از نظر انجمن روانپزشکی آمریکا (۲۰۰۲) ناهنجاری رفتاری یک الگوی رفتاری است که در آن فرد هنجارهای اجتماعی یا سایر قوانین اساسی جامعه را مختل کرده است (Kowalik, 2004).

دانش آموزان هر جامعه به عنوان قشر کارآمد و آینده سازان هر کشور، گروهی هستند که بخش عمده برنامه ریزی و بودجه‌ی هر کشور را به خود اختصاص می دهند و تعلیم و تربیت آن ها به منظور کسب موفقیت در آینده از اهمیت بسزایی برخوردار است (Ghanbari & Soltanzadeh, 2016). در این بین شیوع آسیب‌های اجتماعی میان جمعیت دانش‌آموزی کشور که طیف وسیعی از کودکان و نوجوانان را در برمی گیرد، کم نیست. مطالعات صورت گرفته در داخل کشور نشان می دهد که در حال حاضر رفتار پرخطر در میان پسران در مقطع متوسطه اول ۱۹/۷ درصد و خشم بالا در میان دختران ۱۹/۶ درصد است که این ارقام نشان می‌دهد وضعیت خوبی وجود ندارد (Dorostkar Ahmadi, 2017).

با توجه به ویژگی‌های خاص نوجوانی، این دوران با مشکلات خاص خود مواجه است. برخی از این مشکلات شیوع بیشتری داشته و گاه نیازمند مداخله کمتری هستند، اما برخی دیگر در حد یک ناسازگاری، یک بیماری و یا اختلال روانی اجتماعی قابل توجه بوده و نیازمند اقدامات مداخله‌گرانه هستند (Midford et al., 2018). فراهم نبودن شرایط تربیتی مناسب، عدم آشنائی والدین و مربیان با نیازها و ویژگی های نوجوان و کودکی مشکل دار علل اساسی بوجود آمدن مشکلات در دانش آموزان هستند (Thompson et al., 2018). تحلیل‌های مختلفی در مورد عوامل خطرپذیری دانش آموزان از سوی مطالعات به دسته عوامل فردی و عوامل محیطی و اجتماعی اشاره کرده اند که عبارتند از:

عوامل فردی که شامل ویژگی‌های شخصیتی، وضعیت بهداشت روان و تاب‌آوری فرد (از قبیل اعتمادبه‌نفس، خود ارزشمندی، کنترل هیجان و...)، نگرش نسبت به رفتارهای پرخطر، وضعیت تحصیلی و مؤلفه‌های مشابه دیگر است. عوامل محیطی و اجتماعی؛ از قبیل وضعیت خانوادگی، دوستان و هم سالان، محیط زندگی فرد (Tavajoh, 2017; Hutton, 2012). این دسته‌بندی را می‌توان با جزئیات بیشتر شامل عوامل روانی عاطفی؛ از قبیل افسردگی، اضطراب، استرس، پرخاشگری شکست‌های عاطفی، سوگ ناشی از طلاق والدین، ناکامی‌ها، کم‌توجهی و کمبود عاطفی، تحقیر شدن. عوامل خانوادگی؛ از قبیل بدسرپرستی، جدایی والدین، سابقه رفتارهای پرخطر در خانواده، الگوها و شیوه‌های نامناسب فرزندپروری. عوامل تحصیلی؛ از قبیل افت تحصیلی، تکرار پایه، سابقه فرار از مدرسه. عوامل محیطی و اجتماعی؛ از قبیل دوستی با افراد پرخطر، زندگی در محیط‌های پرخطر، یادگیری و همانندجویی رفتارهای پرخطر. عوامل نوپدید؛ از قبیل تأثیرپذیری از رسانه‌ها، همانندجویی با قهرمان‌های رسانه‌ای به‌ویژه فیلم‌ها، انیمیشن‌ها، بازی‌های رایانه‌ای و مجازی. و در نهایت عوامل ناشی از تجربه رفتارهای پرخطر؛ از قبیل تجربه حداقل یک‌بار گرایش به رفتارهای پرخطر هرچند که برای سرگرمی و تفریح باشد (Habibi, 2013; Dorostkar Ahmadi, 2017; Rhodes, 2009).

در زمینه علل و عوامل رفتارهای پر خطر، اعتیاد و کج رویی‌های دانش آموزان در کشور ایران مطالعات و پژوهش‌های متعدد جامعه‌شناسی و روانشناسی انجام شده است، اما از آنجایی که برنامه‌های آموزشی پیشگیرانه‌ی مدرسه محور هنوز در آغاز راه بوده و جایگاه علمی چندانی در مدارس پیدا نکرده‌اند، در زمینه نقش مدرسه و یا چگونگی توانمندسازی آن‌ها در ایران تحقیقی مدون صورت نگرفته است، اما بر عکس در کشورهای توسعه یافته به طور جدی در این زمینه برنامه ریزی و سرمایه گذاری شده است. در بریتانیا علاوه بر برنامه‌های جدید به مشاوران مدرسه و آموزش معلمان توجه زیادی شده است و از سال ۱۹۸۶ چند برنامه ویدئویی در قالب بسته‌های آموزشی تولید شده است. در هلند برنامه‌های مبتکرانه‌ای در مدارس به صورت نمایش و بحث‌های گروهی تدوین و اجرا شده است. آلمان سابقه طولانی در آموزش‌های مدرسه محور در زمینه پیشگیری از رفتارهای پرخطر و مقابله با مواد مخدر دارد و با برخی دانشگاه‌ها در زمینه تربیت دبیر در این حیطه همکاری کرده است. هر چند کشور آلمان بیشتر به راهکارهای جایگزین مانند گسترش پروژه‌های هنری و تئاتر و موسیقی و امثال آن‌ها در بین نوجوان تاکید دارد (Fallahian, 2016). باید عنوان کرد که هر چه عوامل خطر که یک دانش آموز تجربه کند، بیشتر باشد، احتمال آن که او در دوران نوجوانی و جوانی آسیب و نابهنجاری‌های اجتماعی ناشی از آن را تجربه کند، بیشتر خواهد شد (Geulayov, et al., 2018). از طرف دیگر پژوهشگران دریافته اند که با کاستن عوامل خطر و تقویت عوامل روانی و اجتماعی، مثبت‌نگری، محیط مدرسه حامی با ساختاری مشخص و... دانش آموزان در برابر مشکلات اجتماعی و بهداشتی، کمتر آسیب پذیر خواهند بود (Babazadeh & Babazadeh, 2018). باید عنوان کرد که عوامل مراقبت کننده، عواملی هستند که در صورت وجود آنها احتمال بروز یک اختلال کاهش می یابد، عوامل مراقبت کننده نظیر روابط خانوادگی محکم، توانایی موفقیت و پیشرفت در مدرسه کمک می کند تا دانش آموزان در برابر آسیب‌های اجتماعی حفاظت شوند (Law et al., 2009)، پژوهش‌ها ثابت کرده است که حتی اگر کودک در طول زندگی خود با تعداد قابل توجهی از عوامل خطر رو به رو شود، لزوماً دچار نابهنجاری‌های اجتماعی نخواهد شد (Nourian, 2015). کودکانی زیادی هستند که هر چند در محیط‌های پر خطر رشد می کنند اما عاری از مشکل هستند. بنا به

تحقیقات متعدد دلیل این امر می تواند عوامل مراقبت کننده ای باشد که احتمال بروز نابهنجاری های اجتماعی را کاهش می دهد (Shamsi, 2016).

هرچند همه رفتارهای نابهنجار دانش آموزان در مدارس جزو بزهکاری شمرده نمی شود، ولی باید دانست که برخی از این اعمال نابهنجار مقدمه بزهکاری های بعدی به شمار می آیند. به همین دلیل مراقبت از دانش آموزان در تشخیص رفتارهای نابهنجار آن ها و ارشاد و راهنمایی ایشان یکی از مهم ترین مسائل تربیتی است و هیچ کس به اندازه عوامل اجرایی مدارس و معلمان صلاحیت تشخیص نابهنجاری را ندارند. زیرا در شرایط فعالیت دسته جمعی بین هم سالان است که در دانش آموزان واقعیت وجود خود را بر ملا می سازند» (Rostami & Rad, 2013). یکی از راهبردهای اساسی برای غلبه بر چالش های مطرح شده توانمندسازی مدارس است، توانمندسازی یکی از نوید بخش ترین مفاهیم برای نظام های آموزشی است که کمتر به آن توجه شده است، ولی اکنون به موضوع روز برای آن ها مبدل شده است، توانمندسازی مدارس، یک فرآیند پویا و فراگیر است. هدف عمده فرآیند توانمندسازی، ایجاد تغییرات مناسب در همه ساختار و فرایندهای مدارس می باشد، توانمندسازی مدارس یکی از پیش شرط های محوری در شکل گیری و تکامل فرآیندهای توسعه پایدار در نظام آموزش و پرورش، به منظور مشارکت فعال آن ها در تحقق بخشیدن به اهداف دراز مدت، میان مدت و توسعه همه جانبه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است (Villegas, 2015). به رغم بحث های فراوان درباره فواید توانمندسازی مدارس، بهره برداری از آن اندک و ناچیز بوده است، هر چند توانمندسازی مدارس این امکان را می دهد که از دانش، مهارت و تجربه همه افراد در مدارس استفاده کنند، اما تعداد مدرسی که راه و رسم ایجاد فرهنگ توانمندسازی را بدانند اندک است (Ghiasi, 2017). این مشکل در مدارس کشور بیشتر به چشم می خورد. در دنیای امروز، تحول در نظام آموزش و پرورش، به منزله ی پیش نیازی جدی برای پاسخگویی به چالش های علمی، فلسفی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و اخلاقی در کشورهای پیشرفته محسوب می شود. به همین سبب، تلاش های گسترده ای در سطح جهانی برای بهبود و اصلاح مداوم نظام های آموزش و پرورش در حال انجام است. نهاد آموزش و پرورش که زمینه ساز تحولات و تغییرات بنیادی در یک جامعه به حساب می آید، خود بیش از هر نهاد دیگری، تحت تأثیر همین تحولات و تغییرات قرار می گیرد؛ به همین سبب ضروری است تا به تبع تحولات علمی، اجتماعی و اقتصادی در هر جامعه، در اهداف و برنامه های نظام آموزشی تغییرات لازم صورت پذیرد (Masoumi, 2016).

امروزه در وزارت آموزش و پرورش «دفتر مراقبت در برابر آسیب های اجتماعی» تاسیس شده که زیر نظر معاونت تربیت بدنی و سلامت ورزشاتخانه فعالیت می کند. این دفتر در نظر دارد بسته ای فرهنگی - آموزشی تولید نموده و کارگاه های توانمندسازی را در دستور کار خود قرار داده است. این دفتر هم چنین اقدام به تولید مجله ای با عنوان «پیشگیری نوین» نموده است که چهار شماره در چهار فصل سال منتشر می شود. هم چنین این دفتر طرح هایی برای آموزش مهارت های مقابله ای با رفتارهای پر خطر (دوره متوسطه اول) و طرح مدارس عادی از خطر (دوره متوسطه دوم) در دست اقدام دارد و در چشم انداز برنامه های خود ضرورت های نهضت فرهنگی پیشگیری از آسیب های اجتماع، استقرار نظام مراقبت اجتماعی کودکان و نوجوانان کشور، استقرار نظام مدد کاری خانواده (خانواده های بی سرپرست و بدسرپرست)، توسعه مداخلات مربوط به کودکان و نوجوان در معرض خطر و شناسایی و توانمندسازی کودکان و نوجوانان در معرض خطر را در دستور کار خود دارد (Mansur kayi, 2015)، از دیگر برنامه های در حال تدوین که هنوز به مرحله اجرا نرسیده است می توان تالیف سه کتاب برای سه مقطع ابتدایی، متوسطه اول و متوسطه دوم در سال ۱۳۹۴ را ذکر نمود که به سفارش ستاد مبارزه با مواد مخدر و با همکاری این دفتر توسط سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی تالیف و در سال ۱۳۹۵ به چاپ رسیده است. اما هنوز درباره ساعت آموزش اختصاص یافته به آن و معلمانی که باید تدریس آن بپردازند و سایر موارد اجرایی، تصمیم گیری نشده است (Organization of Research and Educational Planning, 2017).

منظور از نظام مراقبت اجتماعی دانش آموزان مجموعه ای نظام یافته از خدمات و برنامه ها، شامل غربالگری، آموزش، توانمندسازی و حمایت های روانی، به منظور مراقبت دانش آموزان در برابر رفتارهای پرخطر، آسیب های اجتماعی و جرائم از طریق مداخله بموقع و موثر است (National Coalition of Students Social Care System, 2016). در این راستا توانمندی های فردی-اجتماعی دانش آموزان به مهارت های شناختی، اجتماعی، هیجانی و رفتاری اطلاق می شود که افراد جهت انطباق اجتماعی موفق و رشد سالم و سازنده به آنها نیاز دارند، نقش این مهارت ها در دوره های رشدی به ویژه نوجوانی دارای اهمیت فراوانی است. نوجوانی دوره ای از تحول است که با تغییرات سریع فیزیولوژیکی، شناختی، هیجانی و رفتاری همراه است؛ و به عنوان دوره آمادگی و کسب مهارت برای زندگی در بزرگسالی تعریف می شود (Yarahmadian, 2012). توانمندسازی مدارس می تواند در زمینه آموزش های پیشگیری از رفتارهای نابهنجار اجتماعی همچون گرایش به مصرف مواد مخدر گزینه مناسبی قلمداد می شود، زیرا پیشگیری باید در مقطعی صورت

بگیرد که باورها و نگرش های دانش آموزان هنوز تثبیت نشده است، علاوه بر این مدارس نظامند ترین شیوه ای برای دسترسی به نوجوانان هستند که قادرند طیف وسیعی از خط مشی ها را در زمینه پیشگیری به کار ببرند (Lewis et al., 2013).

پیشینه پژوهش

در مطالعه حیاتی (Hayati, 2018) مشخص شد که استفاده از تهدیدهای اجتماعی برای هنرجویان می تواند فرصت های کاری خوبی را برای آنان رقم بزند. بازاریابی در فضای مجازی برای هنرجویان رشته نرم افزار یا کامپیوتر (گرافیک، مکانیک یا غیره) می تواند به هنرجویان این فرصت را بدهد که کسب درآمد و در ادامه آن در مقیاس کوچک (به تبع آن در مقیاس بزرگ) کارآفرین شوند. محمدی و همکاران (Mohamadi et al., 2018)، گزارش کردند مولفه های توانمندسازی مدیران مدارس شامل پنج مولفه مدیریتی-تکنیکی، انگیزشی-فوق انگیزشی، توانمندی های شخصی و معنوی، شناختی-فراشناختی و ساختاری-ارتباطی است. غیاثوند (Ghiasvand, 2017) گزارش کرد که پیشگیری رشد مدار با تحقق چهار هدف عمده گسترش صلاحیت و قابلیت پرورشی والدین، گسترش صلاحیت و ظرفیت اجتماعی اطفال، برانگیختن قدرت ادراک، استنباط و استدلال کودکان، ترکیب اقدامات مناسب و اعمال آنها نسبت به والدین و اطفال از طریق مدرسه، نقش عمده ای در کاهش ارتکاب جرایم در مدرسه ایفا می نماید. قاسمی و نصیری (Ghasemi & Nasiri, 2017) گزارش کردند که برنامه های پیشگیری از آسیب های اجتماعی و ارتقای سلامت روانی و اجتماعی نوجوانان باید از مراحل اولیه شروع شود و برنامه ها بصورت طولی، پیگیر و همه جانبه باشد و به تاثیر خانواده و همسالان بر رفتارهای نوجوان توجه و تاکید شود. نتیجه پژوهش فالاحیان (Fallahian, 2016)، نشان داد که ناکافی و غیر موثر بودن اقدامات انجام شده و همچنین عمده ترین موانع و مشکلات آموزش های پیشگیری مدرسه - محور رانشان می دهد و لزوم و فوریت تدوین برنامه های ویژه در مدارس مناطق در معرض آسیب، احیای پست مشاوره کار آمد در همه مدارس و مشارکت و حمایت گسترده مالی و فرهنگی نهادها و سازمان های محلی به ویژه نیروی انتظامی را از برنامه های پیشگیری در مدارس این مناطق پیشنهاد می کند. با بررسی های به عمل آمده در پژوهش یعقوبی (Yaghoobi, 2016) مشخص شد که برخی از دانش آموزان بزهکار در حال تحصیل هستند و برخی نیز از آنان از مدارس اخراج شده اند. در این میان به موازات نهادهای گوناگون، آموزش و پرورش نقش ویژه ای در پیشگیری وضعی و اجتماعی از بزهکاری دانش آموزان بر عهده دارد. نهادهای دانشگاهی با آموزش و پژوهش در این زمینه و دستگاههای اجرایی و قضایی از رهگذر اجرای سیاستها، برنامه ها و طرح های متعدد در این راستا کوشیده اند تا از یک سو پژوهش های پیشگیری از بزهکاری در ایران را غنی نمایند و از سوی دیگر، از میزان بزهکاری بکاهند. نتایج تحقیق میرکمالی و همکاران (Mirkamali, 2015) حاکی از رابطه ی مثبت و معنی دار بین فرهنگ خوش بینی علمی و عوامل آن با ساختار توانمند ساز است و هم چنین از میان عوامل خوش بینی علمی، عامل اعتماد به دانش آموزان و والدین بالاترین همبستگی را با ساختار توانمند ساز داشته و عوامل حس کارآمدی و تاکید علمی در رتبه های بعدی قرار دارند. در آخر تشکیل انجمن های خبرگی و داشتن نماینده ای از اولیا در مدرسه نیز پیشنهاد می گردد. جهانیان (Jahanian, 2010) به استناد یک کار پژوهشی مهم ترین ابعاد و مؤلفه های توانمندسازی مدیران مدارس را به ترتیب میزان بار عاملی آن ها: فناوری اطلاعات و ارتباطات، روابط انسانی، فراشناختی، توسعه مشارکت، شناختی، تعهد، راهکارهای مدیریتی، شفاف سازی، الگوسازی، بصیرت مشترک، قدردانی، خودکارآمدی و خود مدیریتی اعلام نمود.

در مطالعه کارنی و همکاران (Carney & et al, 2018) مشخص شد که حمایت درک شده در مدرسه، پذیرش تنوع و وابستگی به مدرسه از عوامل کلیدی هستند که می تواند بستر توسعه سرمایه اجتماعی را در مدرسه افزایش دهد و در نهایت شاهد کاهش آزار و اذیت دانش آموزان در مدرسه توسط گروه هم سالان خود بود. یانگ و ژانگ (Yang & Zhang, 2018) در پژوهشی در خصوص مشکلات اجتماعی دانش آموزان آزار دیده توسط هم سالان قلدر خود گزارش کردند که توسعه توانمندی های مدارس برای ترویج و آموزش مهارت های درون فردی و بین فردی به دانش آموزان می تواند منجر به کاهش مشکلات رفتاری دانش آموزان شود. گوتفردسون و همکاران (Gottfredson & et al, 2012) در مطالعه به بررسی نتایج بیش از ۳۰۰۰ مدرسه که آموزش های پیشگیرانه در آن ها در کشور آلمان اجرا می شود پرداختند، نتایج مطالعه نشان داد با توجه به غلبه آموزش های کم اثر، لزوم حمایت مدیران، استاندارد کردن برنامه ها، مواد و روش ها و حمایت گسترده سازمان ها و نهادهای محلی برای کیفیت بخشی به این آموزش ها مورد نیاز است. اسمیت و گریلینگ (Smith & Greyling, 2006) مؤلفه های تصمیم سازی، رشد حرفه ای، منزلت و موقعیت، دانش و مهارت، استقلال و تاثیر را به عنوان مؤلفه های توانمندسازی مدیران مدارس معرفی کردند.

روش شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر با توجه به این که به شناسایی مولفه های توانمندسازی مدارس در حوزه نظام مراقبت اجتماعی می پردازد، از لحاظ هدف کاربردی و از نظر رویکرد گردآوری داده ها کمی با استفاده از روش تحقیق توصیفی-پیمایشی است، جامعه آماری پژوهش شامل همه دانش آموزان دوره های تحصیلی (ابتدایی، متوسطه اول و دوم، ۱۸۹۴۵ نفر)، والدین (۴۰۰۰ نفر) و کارکنان مدارس (۱۷۰۷ نفر) شهر

ساری و نکا است. که با استفاده از روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای در وهله اول و در ادامه بعد از شناسایی خوشه های مورد بررسی از روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای استفاده شد. تعداد ۳۸۶ نفر به عنوان نمونه آماری جهت بررسی انتخاب شدند، برای تعیین حجم نمونه مورد نظر با توجه به حجم جامعه آماری از فرمول کوکران استفاده شد.

جدول ۱. تفکیک جامعه و نمونه آماری متناسب با طبقات

گروه	شهر	حجم جامعه	حجم نمونه
کارکنان	ساری	۲۱۷	۷
	نکا	۱۴۹۰	۲۱
والدین	ساری	۴۰۰	۱۷
	نکا	۳۶۰۰	۵۲
دانش آموزان	ساری	۲۱۷۱	۳۵
	نکا	۱۶۷۷۴	۲۵۴
جمع		۲۴۶۵۲	۳۸۶

ابزار گردآوری داده های پژوهش پرسشنامه محقق ساخته بود که از طریق مصاحبه نیمه ساختار یافته و مبانی نظری استخراج شد. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه مورد تایید متخصصان و استادان قرار گرفت، پایایی پرسشنامه از طریق ضریب آلفای کرونباخ در یک مطالعه مقدماتی بر روی نمونه ۴۰ نفری ۰/۹۲ محاسبه شد. پرسشنامه شامل ۱۴ سوال بسته پاسخ بر اساس طیف پنج درجه ای لیکرت می باشد، پرسشنامه سه بعد شناختی، هیجانی و رفتاری را مورد سنجش قرار می دهد. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS21 و Lisrel8.8 در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام شد. در سطح توصیفی از آماره های نظیر میانگین، انحراف استاندارد، کجی و کشیدگی و در سطح استنباطی، پس از اطمینان از رعایت پیش فرض های آمار پارامتریک از تحلیل عاملی مرتبه دوم در نرم افزار لیزرل استفاده شد.

یافته ها

جهت شناسایی مولفه های توانمندسازی مدارس با تاکید بر نظام مراقبت اجتماعی دانش آموزان از تحلیل عاملی مرتبه دوم استفاده شد. در جدول ۲ ابعاد و گویه های پرسشنامه مذکور ارائه شده است، تا مبنایی جهت فهم بهتر نتایج پژوهش حاضر فراهم گردد.

جدول ۲. مقوله ها و گویه های پرسشنامه

مقوله	گویه ها
شناختی	شناخت دانش آموزان نقش کلیدی در توانمندسازی مدارس برای توسعه نظام مراقبت های اجتماعی دارد
	وجود برنامه هایی برای ایجاد خودآگاهی در دانش آموزان می تواند در ایجاد مراقبت صحیح در برابر ناپهنجاری های اجتماعی موثر باشد.
	برنامه ریزی و نهادینه سازی آموزش های صبر، برای مراقبت اجتماعی از دانش آموزان موثر است.
هیجانی	آموزش عفو و بخشش از راهکارهای موثر توانمندسازی مدارس برای مراقبت از دانش آموزان در برابر ناپهنجاری های اجتماعی می باشد.
	ترویج اصول اخلاقی مبتنی بر مبانی اسلامی می تواند نظام مراقبت های اجتماعی را توسعه ببخشد.
	طراحی و تدوین برنامه های مدیریت هیجان از طریق مداخله هایی همچون هوش هیجانی می تواند مدارس را در توسعه نظام مراقبت اجتماعی توانمند کند.
رفتاری	توانایی مدیریت خود توسط دانش آموزان مولفه های موثر برای نظام مراقبت های اجتماعی است.
	وجود برنامه های مصون سازی دانش آموزان در برابر استرس می تواند توانمندسازی مدارس را در نظام مراقبت اجتماعی تقویت کند.
	برنامه های آموزشی مبتنی بر مساله محوری عنصر کلیدی در نظام مراقبت اجتماعی است.
رفتاری	نهادینه سازی روحیه بخشایشگری در دانش آموزان می تواند آن ها در نظام مراقبت اجتماعی کارآمد و توانمند کند.
	ایجاد تعامل و یکپارچگی بین برنامه های پرورشی و تربیتی در مدارس مولفه ای موثر در توانمندسازی مدارس است.
	وجود امکانات متنوع زمینه ساز پیاده سازی برنامه های نظام مراقبت اجتماعی در مدارس است.
	تهیه و توزیع منابع آموزشی متنوع متناسب با ساخت شناختی دانش آموزان برنامه نظام مراقبت اجتماعی دانش آموزان را توسعه می بخشد.
	مشارکت و همکاری بین تمامی عوامل و واحد درگیر در برنامه های مراقبت اجتماعی توانمندسازی مدارس را به همراه خواهد آورد.

قبل از انجام تحلیل استنباطی لازم بود که از پیش فرض های تحلیل عاملی از جمله نرمال بودن توزیع داده ها، کفایت نمونه برداری و تناسب داده ها برای انجام تحلیل عاملی اطمینان حاصل شود. کلاین (Kline, 2011) پیشنهاد می کند که در تحلیل عاملی، قدر مطلق چولگی و کشیدگی متغیرها نباید از $\pm 1/96$ بیشتر باشد. با توجه به جدول شماره ۳ قدر مطلق چولگی و کشیدگی تمامی متغیرها کمتر از مقادیر مطرح شده می باشد. در جدول ۳ شاخص های توصیفی متغیرها شامل میانگین، انحراف استاندارد، چولگی و کشیدگی ارائه شده اند.

جدول ۳. شاخص های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی
شناختی	۴/۲۵	۰/۴۵	-۰/۳۳	-۰/۱۰
هیجانی	۴/۳۰	۰/۵۰	-۰/۴۶	۰/۱۳
رفتاری	۴/۳۳	۰/۵۷	-۰/۸۷	۱/۲۸

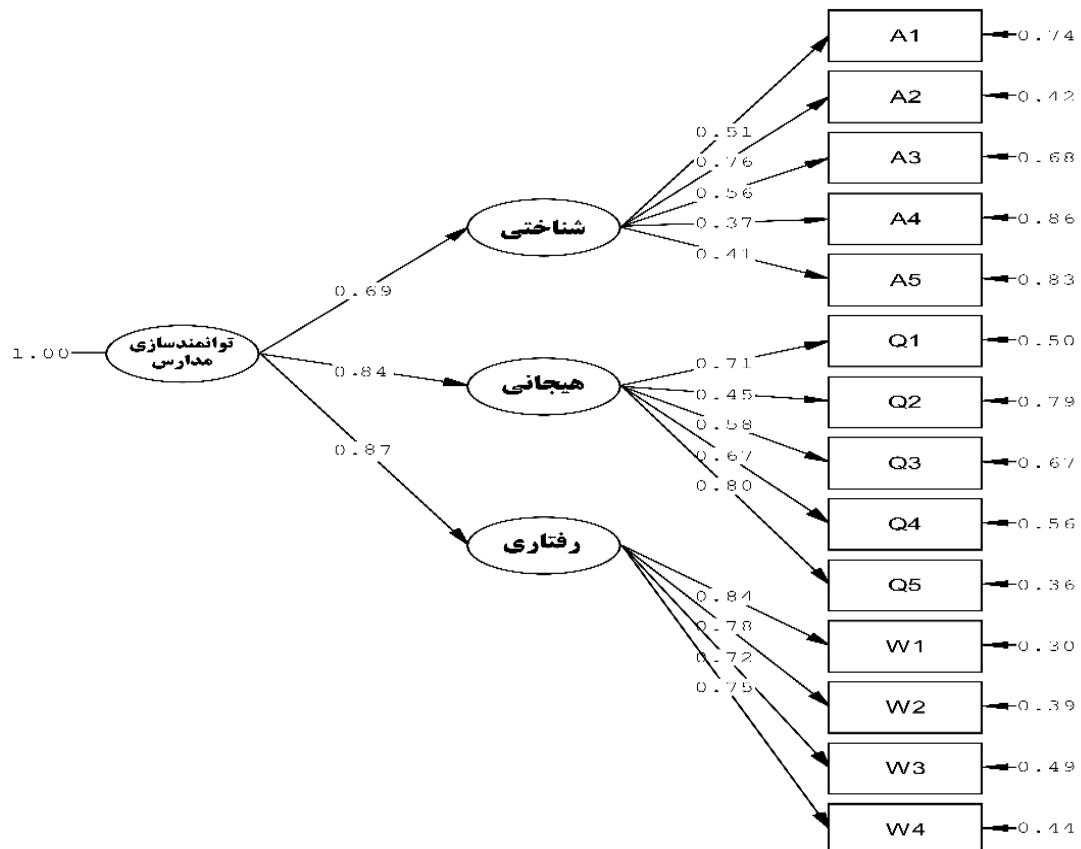
از دیگر پیش فرض های مدل یابی ساختاری معنی داری ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش می باشد (Kline, 2011). در جدول شماره ۴ ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش ارائه شده اند.

جدول ۴. ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

شماره	متغیر	۱	۲	۳
۱	شناختی	۱		
۲	هیجانی	۰/۵۴**	۱	
۳	رفتاری	۰/۴۸**	۰/۷۷**	۱

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

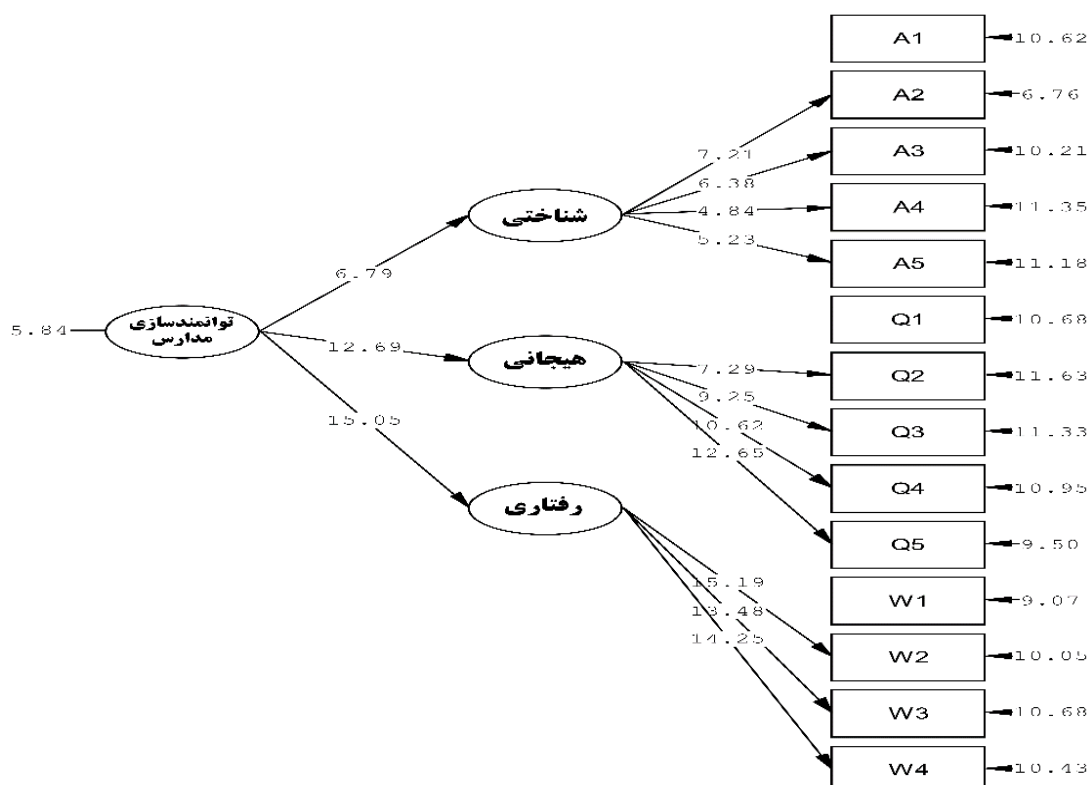
با توجه به جدول شماره ۴، رابطه بین متغیرهای پژوهش مثبت و در سطح 0.1 معنی دار است. در ادامه نتایج تحلیل عاملی تایید مرتبه دوم در نمودار ۱ ارائه شده است.

Chi-Square=208.95, df=74, P-value=0.129687, RMSEA=0.073

نمودار ۱. الگو آزمون شده پژوهش در حالت استاندارد

همانطور که در نمودار شماره ۱ از خروجی های لیزرل برای ابعاد شناختی، هیجانی و رفتاری قابل مشاهده است، هر کدام از متغیرهای مکنون شناختی (با ۵ گویه)، هیجانی (با ۵ گویه)، و رفتاری (با ۴ گویه) دارای بیشترین بار عاملی بودند مورد استفاده قرار گرفتند. بارهای عاملی (برآوردهای استاندارد) متغیرهای اندازه گیری برای متغیر بعد شناختی بین ۰/۳۷ تا ۰/۷۶ است. این امر نشان دهنده روایی همگرایی نشانگرها است. بارهای عاملی (برآوردهای استاندارد) متغیرهای اندازه گیری برای بعد هیجانی بین ۰/۴۵ تا ۰/۸۰ است. این امر نشان دهنده روایی همگرایی نشانگرهاست. بارهای عاملی (برآوردهای استاندارد) متغیرهای اندازه گیری برای بعد رفتاری بین ۰/۷۲ تا ۰/۸۴ است. این امر نشان دهنده روایی همگرایی نشانگرهاست. هم چنین برای متغیر مکنون توانمندسازی مدرسه سه مولفه شناختی، هیجانی و رفتاری شناسایی شد. بارهای عاملی (برآوردهای استاندارد) متغیرهای اندازه گیری برای متغیر مکنون توانمندسازی مدارس در بعد شناختی (۰/۶۹)، بعد هیجانی (۰/۸۴) و بعد رفتاری (۰/۸۷) است. این امر نشان دهنده روایی همگرایی نشانگرهاست.

Chi-Square=208.95, df=74, P-value=0.129687, RMSEA=0.073

نمودار ۲. الگو آزمون شده پژوهش در حالت معنی داری

در مدل سازی ساختاری به دلیل غیر قابل سنجش بودن متغیر مکنون به صورت مستقیم، واحد اندازه گیری متغیر نامعلوم است. برای رفع این مشکل و استاندارد نمودن واحد اندازه گیری متغیر مکنون دو روش وجود دارد.

۱. ثابت نمودن یکی از مسیر ها از متغیر مکنون به نشانگر روی عدد ۱.

۲. ثابت نمودن واریانس متغیر مکنون روی عدد ۱.

همچنین در مدل ساختاری معنی داری ضریب مسیر با استفاده از t (t-value) مشخص می شود. چنان چه مقدار t بین ۱/۹۶ الی ۲/۵۷ باشد، ارتباط دو سازه در سطح $p < .05$ معنی دار است. اگر مقدار t بیشتر از ۲/۵۷ باشد، معنی داری ارتباط در سطح $p < .01$ است. در جدول شماره ۵، شاخص های برازش مطلق، تطبیقی و مقتصد به تفکیک گزارش شده اند. در این پژوهش شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص نیکویی برازش تعدیل یافته (AGFI) و ریشه میانگین مربعات باقیمانده استاندارد شده (SRMR) به عنوان شاخص های برازش مطلق، شاخص برازش تطبیقی (CFI)، شاخص برازش هنجار شده (NFI) و شاخص برازش هنجار نشده (NNFI) به عنوان شاخص های برازش تطبیقی و مجذور خی بر درجه آزادی (X^2/df)، شاخص برازش ایجاز (PNFI) و مجذور میانگین مربعات خطای تقریب (RMSEA) به عنوان شاخص های برازش مقتصد در نظر گرفته شده اند.

جدول ۵. شاخص های نیکویی برازش الگوی آزمون شده پژوهش

شاخص های برازش مطلق			
شاخص	GFI	AGFI	SRMR
بدست آمده	۰/۹۲	۰/۸۲	۰/۰۴
قابل پذیرش	بیشتر از ۰/۹۰	بیشتر از ۰/۸۰	کمتر از ۰/۰۵
شاخص های برازش تطبیقی			
شاخص	CFI	NFI	NNFI
بدست آمده	۰/۹۴	۰/۹۲	۰/۹۳
قابل پذیرش	بیشتر از ۰/۹۰	بیشتر از ۰/۹۰	بیشتر از ۰/۹۰
شاخص های برازش تعدیل یافته			
شاخص	X2/df	PNFI	RMSEA
بدست آمده	۲/۸۱	۰/۷۵	۰/۰۷
قابل پذیرش	کمتر از ۳	بیشتر از ۰/۶۰	کمتر از ۰/۰۸

در جدول ۵، مقادیر به دست آمده در پژوهش حاضر و حد قابل پذیرش هر یک از شاخص های برازش گزارش شده اند. با توجه به این جدول تمامی شاخص های برازش در حد مطلوبی قرار دارند و می توان نتیجه گرفت که مدل آزمون شده برازش مناسبی با داده های گردآوری شده دارد.

بحث و نتیجه گیری

آموزش و پرورش نظامی با اهمیت است. اولین چیزی که با نام آموزش و پرورش در ذهن انسان شکل می گیرد تربیت نسل آینده است، که از الزامات اساسی توانمندسازی در این سازمان مهم و تأثیر گذار در پرورش نسل پیش رو و نسل های آینده می باشد. این نظام نقش اساسی در پرورش همه جانبه دانش آموزان بویژه مراقبت از آن ها در برابر آسیب های اجتماعی دارد. لذا پرداختن به توانمندسازی مدارس در این نظام آموزشی ارزشمند بسیار با اهمیت است. در این بین مدرسه، به دلیل کارکردهای مهم آموزشی و تربیتی و جایگاهی که در بین دانش آموزان دارد، نقش مهمی را در زمینه ارتقای توانمندی دانش آموزان و مراقبت از آن ها در برابر آسیب های اجتماعی، بر عهده دارد (Shakibaei & et al, 2013).

در بحث پیشگیری و کنترل آسیب های اجتماعی توجه به قشر نوجوان و جوان از اهمیت زیادی برخوردار است، امروزه شیوع رفتارهای پر خطر در بین نوجوانان به یکی از تهدید کننده های سلامت اجتماعی تبدیل شده است. طی چند دهه اخیر برنامه های آموزش و پیشگیری از رفتارهای پر خطر به منظور توسعه دانش، اطلاعات و مهارت های مقابله با آسیب های اجتماعی در همه کشورها از جایگاه خاصی برخوردار است، در کشور ما نیز در اسناد تازه تدوین شده بالا دستی به این امر اشاره شده است. در وزارت آموزش و پرورش، دفتر مراقبت در برابر آسیب های اجتماعی بوجود آمده و این دفتر تلاش هایی را در جهت برنامه های مقاوم سازی دانش آموزان آغاز کرده است. در روند تالیف کتاب های درسی جدید که از حدود چهار سال قبل آغاز شده موضوعات و مهارت های مقابله با رفتارهای پر خطر هر چند به طور اندک به دو کتاب درسی مطالعات اجتماعی و تفکر و سبک زندگی دوره متوسطه راه یافته است. با این حال به نظر می رسد این اقدامات اگر چه فی نفسه ارزشمند هستند، اما هنوز پاسخگویی نسبی در برابر معضلات رو به افزایش آسیب های اجتماعی و رفتارهای پر خطر را ندارند و نیازها در این زمینه برآورده نمی سازند (Fallahian, 2016).

با درک آنچه که مطرح شد پژوهش حاضر با هدف شناسایی مولفه های توانمندسازی مدارس در حوزه نظام مراقبت اجتماعی صورت گرفت، نتایج نشان داد که سه مولفه اصلی شناختی، هیجانی و رفتاری در راستای توانمندسازی مدارس با تاکید بر نظام مراقبت اجتماعی شناسایی شدند، نتایج حاضر همسو با یافته های پژوهش یانگ و ژانگ (Yang & Zhang, 2018) است، چرا که در این پژوهش مشخص شد که توانمندسازی مدرسه در خصوص ترویج و آموزش مهارت های درون فردی و بین فردی به دانش آموزان می تواند منجر به کاهش مشکلات رفتاری دانش آموزان شود. هم چنین یافته های حاصل مکمل پژوهش های حیاتی (Hayati, 2018)، محمدی و همکاران (Mohamadi et

(al., 2018)، قاسمی و نصیری (Ghasemi & Nasiri, 2017)، غیاثوند (Ghiasvand, 2017)، فلاحیان (Fallahian, 2016)، یعقوبی (Yaghoobi, 2016) کارنی و همکاران (Carney & et al, 2018) و گوتفردسون و همکاران (Gottfredson & et al, 2012)، اسمیت و گرلینگ (Smith & Greyling, 2006) است.

در مورد مولفه های مدل توانمندسازی مدارس با تاکید بر نظام مراقبت اجتماعی می توان بیان کرد که مؤلفه شناختی اشاره بر شناخت دانش آموزان به عنوان یک نقش کلیدی در توانمندسازی مدارس برای توسعه نظام مراقبت اجتماعی دارد که می توان با تدوین برنامه هایی در زمینه ایجاد خودآگاهی در آنان از جمله آموزش و نهادینه سازی صبر، عفو و بخشش از راهکارهای مؤثر توانمندسازی مدارس برای مراقبت از دانش آموزان در برابر ناپهنجاری های اجتماعی می باشد، که با ترویج اصول اخلاقی مبتنی بر مبانی اسلامی سبب توسعه بخشی نظام مراقبت های اجتماعی محسوب می شود. در کنار این مهم مؤلفه هیجانی تمرکز بر برنامه های مدیریت هیجان از طریق مداخله هایی همچون هوش هیجانی دارد که می تواند مدارس را در توسعه نظام مراقبت اجتماعی دانش آموزان توانمند کند. این مؤلفه اشاره دارد بر توانایی مدیریت خود، توسط دانش آموزان از طریق اجرای برنامه های مصون سازی نظام مراقبت اجتماعی که می توان انتظار تأثیر گذاری بر توانمندسازی آنان را داشت. برنامه های آموزشی مبتنی بر مساله محوری عنصر کلیدی در نظام مراقبت اجتماعی است، که با نهادینه سازی روحیه بخشایش گری در دانش آموزان می تواند آن ها را در نظام مراقبت اجتماعی کارآمد و توانمند کند. در نهایت مؤلفه رفتاری تمرکز خود را بر نشانگرهای قابل مشاهده در رفتارهای دانش آموزان جلب کرده است، این مؤلفه اشاره بر این موضوع دارد که با ایجاد تعامل و یکپارچگی بین برنامه های پرورشی و تربیتی و فراهم نمودن امکانات متنوع زمینه ساز می توان پایه های مؤفقیق در نظام مراقبت اجتماعی توانمند را بنا نهاد و با تهیه و توزیع منابع آموزشی متنوع متناسب با ساحت شناختی دانش آموزان و تمهید مقدمات مشارکت و همکاری بین تمامی عوامل و واحدهای درگیر در توانمندسازی مدارس موفق عمل کرد.

پیشنهادهای کاربردی پژوهش

در خصوص نتایج به دست آمده پیشنهادهای زیر ارائه می گردد:

مقوله شناختی

- اجازه ابراز وجود به دانش آموزان از طریق واگذاری مسوولیت و استفاده از دیدگاه های آنان در مدرسه.
- ایجاد زمینه هایی برای خود شکوفایی در آنان و تقویت عزت نفس.
- توجه به شخصیت و محیط خانوادگی دانش آموزان و پیگیری مشکلات آنان.
- فراهم کردن جو مطلوب و مثبت برای دانش آموزان

مقوله هیجانی

- توجه به توانایی روانی هر یک از دانش آموزان به جهت تأثیر گذاری آن در رفتارهای سازگاران و انجام اعمال مثبت .
- تمرکز بر کسب مهارت های اجتماعی و تحصیلی.
- توسعه توانمندی های دانش آموزان در کنترل هیجانات خود و دیگران.

مقوله رفتاری

- توجه به حالات رفتاری دانش آموزان از سوی معلمان .
- شناسایی دانش آموزان با رفتارهای پرخاشگریانه و ناسازگار با دیگران همسالان.
- آموزش رفتارهای مثبت همچون نوع دوستی، صبر، اخلاق ورزی.
- در نظر گرفتن کلاس درس به عنوان یک نظام اجتماعی که معلم به عنوان یک الگوی رفتاری و اخلاقی در تعامل با دانش آموزان باشد.

نتیجه گیری

بدیهی است که نظام آموزش و پرورش ما به مطالعات و تحقیقات مربوط به آسیب های اجتماعی و نظام های مراقبتی مرتبط با آن در زمینه دانش آموزان نیاز فراوان دارد و در این میان لازم است به مسائل، مشکلات و عوامل اثر گذار مهمی که به نحوی به کاهش آسیب های اجتماعی ختم می شود توجه لازم مبذول گردد. در واقع انجام پژوهش های کاربردی در این زمینه، برای رسیدن به وضع مطلوب، لازم و ضروری به نظر می رسد. با فراهم سازی شرایطی که در آن تمامی استعداد و توانایی های دانش آموزان در جهت کسب موفقیت و انجام

فعالیت های تحصیلی و زندگی پرورش یابد و از این جهت نظام آموزش و پرورش به عنوان مراکزی برای پرورش مهارت های زندگی مبدل می شود. زیرا دانش آموزان به عنوان نیروی های جوان و آینده ساز کشور از جایگاه مهم و حساسی برخوردار هستند. نتیجه گرایی که از مشخصه های بارز نظام آموزشی کشور ماست، نمی تواند به تنهایی زمینه ساز موفقیت و رشد همه جانبه دانش آموزان را فراهم آورد و نیازمند توجه به سایر عناصر فردی، محیطی و توانمندسازی مدارس در خصوص اعتلای آن هاست. پژوهش حاضر جزء اولین کوشش ها در ایران برای شناسایی مولفه های توانمندسازی مدارس با تاکید بر نظام مراقبت اجتماعی می باشد، که در شهر ساری و نکا انجام گرفت، تعمیم یافته های این تحقیق به شهرها و دانش آموزان دیگر با محدودیت مواجه است. هم چنین برای افزایش تعمیم پذیری یافته ها توصیه می شود این تحقیقات را با نمونه های دیگر تکرار شود.

ملاحظات اخلاقی

به منظور رعایت ملاحظات اخلاقی آزمودنی ها کد داشتند و محرمانه ماندن اطلاعات و اصل راز داری رعایت شد. هم چنین موضوعات اخلاقی همچون؛ سرقت ادبی، انتشار چندگانه و ... در پژوهش حاضر مورد توجه قرار گرفته اند.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در مطالعه حاضر فرم های رضایت نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی ها تکمیل شد.

حامی مالی

هزینه های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شد.

مشارکت نویسندگان

اکرم حسینی سنگ ریزه؛ طراحی و ایده پردازی، روش شناسی و تحلیل داده ها و نگارش؛ کیومرث نیاز آذری؛ استاد راهنما؛ ترانه عنایتی، استاد مشاور

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

References

1. Babazadeh, F., & Babazadeh, M. (2018). Effective School Effects on Students' Social-Emotional Skills Development and Their Social Adjustment and Adolescent Personality Formation, the 6th Scientific Research Conference on Educational Sciences and Psychology, Social and Cultural Dangers in Iran. [in Persian]
2. Carney, L.C., Liu, Y., & Hazler, R. (2018). A path analysis on school bullying and critical school environment variables: A social capital perspective, *Children and Youth Services Review*, 93: 231-239.
3. Creswell J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative & mixed method approaches* (fourth edition). Sage publications London: New Delhi.
4. Dorostkar Ahmadi, Y. (2017). *Surveying and Identifying the Social Damage of Torbat Jam Youth Students*, Master's Degree in Social Sciences, Payame Noor University of Khorasan Razavi. [in Persian]
5. Eisa Morad., A. (2016). A Comparative Study of Social Behavioral Pathology among High School Students in Tehran. *Journal of research in educational systems*, 9(31), 211-226. [in Persian]
6. Fallahian, N. (2016). Role of Instruction on School Education in Reducing Urban Social Damage. Case Study: South and East of Tehran, *QUARTERLY JOURNAL OF POLICE GEOGRAPHY*, 4 (13): 35-60. [in Persian]
7. Geulayov, G., Casey, D., McDonald, K.C.Foster, P., & Hawton, H. (2018). Incidence of suicide, hospital-presenting non-fatal self-harm, and community-occurring non-fatal self-harm in adolescents in England (the iceberg model of self-harm): a retrospective study, *The Lancet Psychiatry*, 5(2): 167-174.
8. Ghanbari, S., & Soltanzadeh, V. (2016). The Mediating Role of Emotional Intelligence in the Relationship between Self- efficacy of Research and Academic Achievement Motivation. *Journal of Educational measurement and assessment studies*, 6 (14):41-67. [in Persian]
9. Ghasemi, H. (2013). *Investigating the role of early maladaptive schemas in predicting high-risk behaviors among students*, Master's thesis of general psychology, Islamic Azad University, Tarbiat Jahan Branch. [in Persian]

10. Ghiasi, A. E. (2017). The study of the performance of school principals in the empowerment of new teacher graduated students of the Farhangian University of Hamedan province, Master's thesis of Educational Management, Shahid Rajaei Teacher Training University. [in Persian]
11. Ghiasvand, I. (2017). Crime Investigation of Violent Crimes in the School Environment and Methods for Preventing it, Master's Degree in Criminal Law and Criminology, Islamic Azad University, Qaddas Branch city. [in Persian]
12. Gottfredson D. C. (2012). Quality of School-Based Prevention Programs: Results from a National Survey, *Journal Research in Crime and Delinquency*, 39(2): 128-139.
13. Habibi, A. (2013). The Relationship between the Experience of Harassment and the Signs of Mental Damage in High School Students: The Mediating Role of Excitement and Social Support, Master's Degree in Psychology, Shahed University. [in Persian]
14. Hayati, M. (2018). The Role of Entrepreneurship Training in Conservatory Schools on Reducing Social Injuries, *Journal of New advances in Psychology, training and Education*, 1 (1): 55-60. [in Persian]
15. Hutton, F. (2012). Harm reduction, students and pleasure: An examination of student responses to a binge drinking campaign, *International Journal of Drug Policy*, 23(3): 229-235.
16. Jahanian.R. (2010). Approaches and dimensions of empowerment manager's empowerment framework. *Quarterly Journal of management payam*. (27).131-154. [in Persian]
17. Kline, R.B. (2011). "Principles and practice of structural equation modeling. Second Edition: New York: The Guilford Press.
18. Kowalik, C. S. (2004). Childhood Disorders Diagnostic Desk Reference. *Journal of Child & Adolescent Psychopharmacology*. 2004; 14(3):495-7.
19. Law, G.U., Rostill-Brookes, H., Goodman, D. (2009). Public stigma in health and non-healthcare students: Attributions, emotions and willingness to help with adolescent self-harm, *International Journal of Nursing Studies*, 46(1): 108-119.
20. Lewis, K.M., Schure, M.B., Bavarian, N., & DuBois, D.L. (2013). Problem Behavior and Urban – low income Youth ,*American Journal of Preventive Medicine*, 44(6): 23-31.
21. Mansur kayi, N. (2015). Prevention of Social Damage in Schools, Social Care Offices, madreseh Publications. [in Persian]
22. Masoumi, N. (2016). Designing Modern Schools Using a Stressful Factor (Case Study of Rasht), Master's Thesis for Architecture, Islamic Azad University, Rasht. [in Persian]
23. Midford, R., Lester, L., Williams, T., & White, V. (2018). The relationship between Australian harm minimisation alcohol education and student uptake, consumption and harm, *International Journal of Drug Polycym*, 52: 25-31.
24. Ministry of Education (2016). National Coalition of Students' Social Care System. [in Persian]
25. Mir Ghasemi, M., & Nasiri, A.S. (2017). School empowerment ways to deal with students' psychological trauma, *International Conference on the Culture of Psychological Trauma and Education*. [in Persian]
26. Mirkamali, S. M. Yoosbashi, A., Narenji Sani, F. & Aelami, F. (2015). Examining the role of academic optimism in enabled structure of Tehran elementary schools, *research on Leadership Research and Educational Management*, 1 (3): 29-50. [in Persian]
27. Mohammadi, M., Fadavi, M.S., & Farhadi, H. (2018). Presenting a model of empowering primary school managers, *Journal of School Management*, 6(2): 204-223. [in Persian]
28. Nourian, Z. (2015). Empowerment of Students against New Social and Behavioral Damage, Tehran: daneshyaran Iran Publications. [in Persian]
29. Organization of Research and Educational Planning. (2016). a collection of books on coping skills and prevention of addiction for primary, secondary, and secondary schools. [in Persian]
30. Razzaghi, M., Lesani, M., & Motahhari Nejad, H. (2018). The Role of School Effectiveness in the Development of Students' Citizenship Competencies: Teachers' Viewpoints. *Sociology of Social Institutions*, 5(11), 261-287. Doi: 10.22080/ssi.2018.1916. [in Persian]
31. Rhodes, T. (2009). Risk environments and drug harms: A social science for harm reduction approach, *International Journal of Drug Policy*, 20(3): 193-201.
32. Rostami, N., & Rad, F. (2013). Investigating social factors related to the tendency of students to abnormal behavior (Study of female students in secondary school in Ahar). 6(20), 55-75. [in Persian]

33. Salimi-Bajestani, H., Mohammadi-Jalali-Farahani, M., Delavar, A., Farahbakhsh, K., Motamedi, A., & Saki R. (2017). Student's Behavioral Abnormalities in Markazi and Hamedan Provinces. *Community Health*, 4(3):215-222. [in Persian]
34. Shakibaei, T., Shakibaei, S., & Mahi, M. (2013). *A Guide to Teaching Skills for Coping with Addiction and Social Damages: Especially for Secondary School Students*, Tehran: Publisher: ma and shoma. [in Persian]
35. Shamsi, E. (2016). Determining and explaining the contribution of education to reducing social and cultural damage from the perspective of teachers and education experts, Master's thesis on the history and philosophy of education, Payame Noor University of Markazi Province. [in Persian]
36. Smith, E. & Greyling, A. (2006). Empowerment perceptions of educational managers from previously disadvantaged primary and high schools: an explorative study. *South African journal of education*, 26(4), 595-607.
37. Tavajoh, S. (2017). The Relationship between Internet Addiction and Social Damage and Learning Styles among Students of the Prosperous Girl between the ages of 15-17 years old in District 3 of Isfahan, Master's thesis of General Psychology, Payame Noor University of Hormozgan. [in Persian]
38. Thompson, K., Wood, D., & Davis-MacNevin, P. (2018). Sex differences in the impact of secondhand harm from alcohol on student mental health and university sense of belonging, *Addictive Behaviors*, 9: 1-15.
39. Villegas, B.S. (2015). Factors Influencing Administrators' Empowerment and Financial Management Effectiveness, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 176: 466-475.
40. Yaghoobi, J. (2016). Role of Education in Crime Prevention, Master's Degree in Criminal Law and Criminology, Islamic Azad University, Shahroud Branch. [in Persian]
41. Yang, F., & Zhang, L. (2018). Problem behavior patterns of victims of school bullying in rural China: The role of intrapersonal and interpersonal resource, *Children and Youth Services Review*, 93: 315-320.
42. Yarahmadian, N. (2012). Improving Individual Social abilities and General Health of Adolescents Through enhancement of Social Competence, *Journal of Behavioral Sciences*, 6 (3): 279-288. [in Persian]